

CUMHUR İNAN BİLEN
YEMİNLİ MALİ MÜŞAVİRLİK A.Ş.

ÇEKİN ZAYİİ OLMASI VE İPTALİ

01 NİSAN 2022

KAPSAM

- 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu (TTK),
- 5941 sayılı Çek Kanunu (ÇK),
- 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu (TMK),
- 2004 İcra ve İflas Kanunu.

1. Çekin Zayii Olması ve İptali

- TTK'ya göre güvenilir ödeme aracı olarak kullanılan çek, bir kambiyo senedir.
- TTK'nın 795. maddesine göre;
 - “(1) Çek görüldüğünde ödenir. Buna aykırı herhangi bir kayıt yazılmamış hükmündedir.
 - “(2) Düzenlenme günü olarak gösterilen günden önce ödenmek için ibraz olunan çek, ibraz günü ödenir.” hükmüne yer verilmiştir.
- Buna karşılık, Çek Kanunu'nun Geçici Madde 3/(5) hükmü gereğince 31/12/2021 tarihine kadar, üzerinde yazılı düzenleme tarihinden önce çekin ödenmek için muhatap bankaya ibrazı geçersizdir. Bu nedenle, çekte poliçe ve bonoya benzer olarak “vade tarihi” yaratılmış ve üzerindeki düzenleme tarihini esas alarak çekin sadece kanuni ibraz süreleri içerisinde ödenmesine imkan tanınmıştır.
- Ancak hamil, elinden rızası dışında çıkan veya yanma, yırtılma vb. nedenlerden zarar gören çekte hakkını ileri sürebilmesi için çekin kanuni ibraz süreleri içinde muhataba ibraz edilmesi gerekmektedir. Fakat, zayi edilen çekin meşru hamil tarafından ibrazı imkansız olacağından çekin tarafları ancak çek iptal edildiğinde muhatabın üçüncü kişilere yapacağı ödemenin önüne geçerek haklarını koruyabilmektedir.

1.1. Çekin Zıyaı Kavramı

- Çek bir ödeme aracıdır. Bankada parası bulunan kişi başka bir kimseye para ödemek için çek kullanmaktadır. Çekin alacaklısı, alacağını temin edebilmek için çeki muhataba ibraz ve teslim etmelidir. Ancak, bazı durumlarda çek hak sahibinin rızası dışında elinden çıkabilmekte ve zarar görebilmektedir.
- Kaybolma anlamına gelen zayi olma aslında çekin içeriğinin anlaşılamayacak hale gelmesi demektir.
- Çek, borçlu ve hak sahiplerinin uymaları gereken şartlar ve güvenlik hükümleri, bunların zıyaı ve iptalleri, adi senetlere nazaran daha detaylı ve özel hükümlerle belirlenmektedir.

1.2. Çekin Zilyetliğinin Kaybedilmesi

- Zilyetlik, bir kimsenin taşınır veya taşınmaz bir mal üzerindeki fiili hakimiyetidir. Maddi hakimiyet yanında hukuki hakimiyet de sağlamaktadır. Bir kişi ele geçirdiği mal için fiili hakimiyet kurmak isterse zilyetlik kurmuş olmaktadır. Buna göre, bilerek ve isteyerek kurulan fiili hakimiyet zilyetliktir. Bu iradeye sahip olamayan kimsenin fiili hakimiyeti ele geçirmesi iradesinden bahsedilmez.
- TMK'nın 976. maddesinde; *"Fiilî hâkimiyetin geçici nitelikteki sebeplerle kullanılmaması veya kullanma olanağının ortadan kalkması zilyetliği sona erdirmez."* hükmüne yer verilmiştir.
- Bu sebeple, fiili hakimiyetin geçici olarak kullanılamaması durumunun zilyetliği sona erdirmeyeceğinden bahsedilmektedir.
- Söz konusu hüküm gereğince, çek zilyetliğinin geçici bir süre ile kaybedilmiş olması çekin zayi olduğu anlamına gelmektedir.
- Çekin zayi olmasından söz edebilmek için fiili hakimiyetin devamlı surette ve yeniden kurulması imkansız olacak şekilde kaybedilmiş olması gerekmektedir.
- Hamili tarafından ibrazının ya da senedin hamilin elinde olmasına rağmen üzerine bir şey dökülmesi, silinmesi gibi nedenlerle üzerinde yazılı bulunan hakkın saptanmasının imkansızlaşması halinde senet zayi olsa dahi senede bağlı olan hakkın niteliği sona ermektedir. Aksi halde hak, iptal davası sırasında mevcut değilse senedin iptaline gerek yoktur.
- Ancak, TMK'nın 976. maddesine göre; çek üzerindeki fiili hâkimiyetin geçici nitelikteki sebeplerle kullanılmaması veya kullanma olanağının ortadan kalkması zilyetliği sona erdirmedeğinden çekin zayi olması sonucunu doğurmamaktadır.

2. Çekin Zayi Olma Halleri

- Çekin zilyetliğinin kaybedilmesi ve hasara uğraması, çekin zayi olma halleridir.
- TTK'nın 647/(1). maddesinde; *“Çekin içermiş olduğu alacak hakkının devri için senet üzerindeki zilyetliğin nakli zorunludur.”* hükmüne yer verilmiştir.
- TMK'nın 977. maddesinde ise; *“Hamil çek üzerindeki fiili hâkimiyetini kendi iradesiyle bir başkasının kullanımına bıraktığında senet üzerindeki zilyetliğini devretmiş olur.”* hükmüne yer verilmiştir.
- Zilyetliğin devri hamilin iradesine dayanmıyorsa, senet zilyetliğinin kaybı, ziyadır. Hamilin çek zilyetliğini irade dışı kaybı, çekin yanması, parçaları bir araya getirilemeyecek şekilde yırtılması şeklinde gerçekleşmişse zilyetliğin mutlak kaybından söz edilmektedir.
- Ancak, TMK'nın 976. maddesinde çek üzerindeki fiili hâkimiyetin geçici nitelikteki sebeplerle kullanılmaması veya kullanma olanağının ortadan kalkması zilyetliği sona erdirmedeğinden çekin zayi olması sonucunu doğurmaz denmiştir.
- Çekin karalanması, yıkanması, silinmesi vb. sebeplerle senet metninin okunamaz hale gelmesi sonucunda hasar gören çek muhataba ibraz edildiğinde senet aslının teşhis edilemediği gerekçesiyle hamilin ifa talebi reddedilebilmektedir.

3. Çekin Ziyayı Halinde Hamilin Hakları

3.1. Mahkeme Kararı ile Ödemenin Menedilmesi

- Çekin ziyayı ve iptali konusu TTK'da özel olarak düzenlenmemiştir. TTK madde 818/1-(b)'de poliçenin iptaline ilişkin madde 757-763 ile madde 764'ün birinci fıkrasının çek için de uygulanacağı belirtilmektedir.
- “*Önleyici Tedbirler*” başlıklı TTK'nın 757/(1). maddesinde; “(1) *İradesi dışında poliçe elinden çıkan kişi, ödeme veya hamilin yerleşim yerindeki asliye ticaret mahkemesinden, muhatabın poliçeyi ödemekten menedilmesini isteyebilir.*” hükmüne yer verilmiştir. Buna “*ödeme yasağı*” da denmektedir.
- Önleyici tedbir kararı verilebilmesi için, ödeme yasağı talebinin yargılama sonucunda, çekin mahkemeye bildirilmesi gerekmektedir. Bununla beraber, eğer varsa suret ve fotokopisinin eklenmesi yani ferdileştirilmesi gerekmektedir.
- Yargıtay'a göre; ödeme yasağı, iyi niyetli hamilin bankaya ibraz ettiği çekin karşılıksız olarak değerlendirilmesine ve diğer çek borçlularına karşı başvuru hakkını kullanabilmesine diğer bir deyişle, diğer çek borçlularını icra yoluyla takip edebilmesine engel teşkil etmemektedir. Ödemedен menedilme kararının muhatabı bankadır. Dolayısıyla, ödeme yasağı yalnızca yetkili hamilin elinden çıkan çekin yetkili olmayan hamiller tarafından bankaya ibrazı halinde muhatabın ödeme yapmasının önüne geçmek için olup düzenleyenin ibraz süresi içinde çek hesabında bulundurmakla yükümlü olduğu miktarın karşılıksız çıkmasından doğan sorumluluğunu etkilememektedir.

3.2. Çekin Kullanılamaz Hale Gelmesi

- Çekin kullanılamaz hale gelmesi, çekin zilyetliğinin bulunmasına rağmen yırtılma, yıkanma gibi nedenlerle içeriğinin anlaşılamayacak derecede zarara uğraması ve bu haliyle bankaya ibraz edilse dahi kendisinden beklenen faydayı sağlayamaması olarak ifade edilebilmektedir.

3.3. Çekin İptali

- Çek zayi olsa bile, senedin içermiş olduğu hak varlığını korumaya devam etmektedir. Ancak kıymetli evrak olan çekte hak ile senedin beraberliği, senetteki hak senetten ayrı olarak ileri sürülmekte ve senetsiz olarak devrine imkan tanımamaktadır.
- Çekin yanma, yırtılma veya harap olma gibi durumlarında çekin zilyetliği herkes için son bulmaktadır. Başka bir deyişle, hiç kimsenin bu senedin zilyetliğini elde etme imkânı yoktur. Bu gibi durumlarda da, çekin ibraz hakkını kaybeden hamil, hakkını talep edememektedir.
- Çek, çalınma ya da kaybedilme gibi yollarla hamilin elinden çıktığında, çek zilyetliğini kaybetmekte ve yine çekin ibrazı kendisi için mümkün olmamaktadır.
- Fakat ibraz, çeki çalan ya da bulan kişi açısından imkânsız değildir. Dolayısıyla, hem çek ibraz edilemediği için hamil alacağını alamayacak hem de çek bedeli yetkili olmayan kişiler tarafından ele geçirilebilmektedir. Çekin, her an paraya çevrilebilme özelliği olduğundan, hamilin rızası dışında elinden çıktığında paraya çevrilmesi mümkün olabilmektedir.

3.3. Çekin İptali (Devamı)

- Hamil bu durumlarla karşılaştığında, iptal davası açabilmektedir. Böylelikle davacı, çeki ibraz edemediği halde hak sahibiymiş gibi kabul edilmekte ve elinde çek bulunmadığı halde hakkını talep edebilmektedir. Bu durumda, çekin muhatabı da yaptığı ödeme ile borcundan kurtulmaktadır.
- Uygulamada, senedin doğumuna neden olan temel ilişkinin hiç bulunmadığı, kısmen ya da tamamen ifa edilmediği, iradeyi bozan nedenlerle sakatlandığı gibi hallerde açılan iptal davaları teknik anlamda kıymetli evrakın iptali davası olmayıp İİK madde 72 kapsamında bir menfi tespit davasıdır.
- İptal davalarında, senet maddi olarak zayi olmakta ancak içerdiği hak varlığını ve geçerliliğini korumaktadır. Menfi tespit davasında ise, senet varlığını korumakta ancak içerdiği hak kısmen veya tamamen ortadan kalkmaktadır.
- Diğer bir fark ise, düzenleyenin iptal davası açma hakkı hukuki yarar yoksunluğu nedeniyle olmama, ancak çek ibraz eden hamile karşı menfi tespit davası açabilmektedir.

3.2.1. Çekin İptalinin Şartları

3.2.1.1. Çekin Zayi Edilmiş Olması

- TTK 651. maddesine göre; *“Çekin mahkemece iptaline karar verilebilmesi için zayi olması gerekir.” hükmüne yer verilmiştir. Çekin zıyayı, hamilin elinden çıkmış olduğunu ve kimin elinde olduğunun bilinmediğini ifade etmektedir. Çekteki yazan bilgilerin bilinmekte oluşu ya da elde fotokopisinin oluşu da fark etmemektedir.”* hükmüne yer verilmiştir.
- Senedin ibrazının imkansızlaşması *“ibrazın herkese karşı ve objektif anlamda mümkün olmamasını”* anlamına gelmektedir.

3.2.1.2. Çekin İçerdiği Hakkın Varlığının Devam Etmesi

- Çek, zayi olmuş çek hamilinin devredilemeyen alacak hakkını korumak için iptal edilmektedir. Dolayısıyla, iptal davası açılabilmesi için çekte bir hakkın varlığı ve varolan hakkın da henüz sona ermemiş olması gerekmektedir.
- Çekin içermiş olduğu hak hiç doğmamışsa veya senet zayi olduktan sonra da doğma imkânı yoksa ya da bu hak herhangi bir sebeple ortadan kalkmışsa senedin iptaline gerek kalmamaktadır. Çekteki hakkın doğmamış olmasına ve ziyadan sonra da hakkın doğmasının mümkün olmamasına, çekin henüz alacaklıya verilmemiş olması ve iyi niyetle iktisabının mümkün olmaması; hakkın ortadan kalkmasına ise, ödeme yoluyla borcun sona ermesi örnek verilebilmektedir.
- Çekte yer alan hakkın zamanaşımına uğraması çekin iptaline sebep vermemekte ya da bir davanın konusunu oluşturması çekin iptaline engel oluşturmamaktadır. Bununla beraber, çek borç sona ermesine rağmen borçluya verilmediğinde, bu sebeple hak sadece şeklen var olsa bile iptali talep edilebilmektedir.
- Açık çekin iptali de mümkün olabilmektedir.

3.2.1.3. İptal Talebinde Bulunanın Hak Sahibi Olması

- TTK'nın 651/(2). maddesine göre; *"Çekin iptaline karar verebilmek için bu hususun "senedin zıyaı öğrenildiği esnada senet üzerinde hak sahibi olan kimse" tarafından talep edilmesi gerekir."* hükmüne yer verilmiştir.
- Kıymetli evrak hukukunda *"senet üzerinde hak sahibi olmak"*, senet üzerinde sınırlı bir aynı hakkın sahibi olmak demektir. Bu sebeple, çek keşidecisi çekin iptalini talep etme hakkına sahip değildir.

3.2.1.4. Kaybedilmiş Bulunan Çek Zilyetliğinin Yeniden İktisabının Mümkün Olmaması

- Çekin iptali, yalnızca mutlak olarak çek zilyetliğini kaybeden meşru hamil tarafından açılabilir. Çünkü bu dava hamilin alacak haklarını korumakla yükümlüdür. Geçici süreli zilyetlik kayıpları, çekin iptali için yeterli gelmemektedir.
- Sonuç olarak, çekin kimin elinde olduğu bilinmiyor veya çek mutlak olarak zayi olmuşsa iptal davası açılabilir.

3.2.1.5. Çekin Rıza Dışında Zayi Olduğunun İspat Edilmesi

- Eğer, bir kişi iptal talebinde bulunmak istiyorsa, çekin rızası olmaksızın elinden çıktığını ispat etmesi gerekmektedir. TTK'nın 759. maddesinde; *"Ayrıca davacının ziya anında çekin zilyedi bulunduğunu da mahkemeye sunacağı delillerle doğrulaması gerekir."* hükmüne yer verilmiştir.
- Çekin bankada işlem görmesi kanıtlama sorununun çözmekte yardımcı olmaktadır.
- Bir diğer sorun ise, meşru hamilin, iptali isteneni çekin ferdileştirmesi gerekmektedir. Bu da çekin belli başlı niteliklerinin; keşide tarihi, bedel, tarafları, varsa seri numarasına ilişkin bilgilerin dava dilekçesi ve ilanlarda gösterilmesi suretiyle mümkün olmaktadır. Aksi gerçekleştiğinde iptal davası dinlenememekte ve kararın uygulanması da mümkün olmamaktadır. Başka bir deyişle, bu durum gerçekleştiğinde iptal kararı geçersiz olmaktadır.
- TTK'nın 760. maddesine göre; *"Mahkeme, dilekçe sahibinin, poliçe elinde iken ziyaa uğradığına dair verdiği açıklamaları inandırıcı bulursa, verilecek ilanla, poliçeyi eline geçireni, poliçeyi belirli bir süre içinde getirmeye davet ve aksi takdirde poliçenin iptaline karar vereceğini ihtar eder."* hükmüne yer verilmiştir. Bu çeşit bir davada davacıdan mahkemeye sunduğu delillerle çekin zayi olduğunu kesin olarak ispatlaması beklenmemekte, çekin ziyaa uğradığının gösterilmesi yeterli gelmektedir.

4. Yargı Kararı

Yargıtay 11. Ceza Dairesi'nin 2021/13062 Esas 2021/11154 Karar ve 30.11.2021 Tarihli Kararı

“Nitelikli dolandırıcılık, resmi belgede sahtecilik;

A) Sanık hakkında “Nitelikli Dolandırıcılık” suçundan verilen mahkûmiyet hükmüne yönelik sanık müdafisinin temyizinin incelenmesinde;

Sanık hakkında nitelikli dolandırıcılık suçundan mahkumiyet hükmü kurulduğu halde gerekçeli karar başlığında dolandırıcılık suçunun yazılması mahallinde düzeltilebilir maddi hata olarak kabul edilmiştir. Bozmaya uyularak yargılamanın hukuka uygun olarak yapıldığı, iddia ve savunmada ileri sürülen hususların gerekçeli kararda gösterilip tartışıldığı, hukuka uygun yöntemlerle elde edilen delillerin değerlendirilerek fiilin sanık tarafından işlendiğinin tespit edildiği, suç vasfının doğru biçimde belirlendiği, cezanın kanuni takdir sınırlarında uygulandığı tüm dosya kapsamından anlaşılmalı, sanık müdafisinin temyiz nedenleri yerinde görülmediğinden hükmün ONANMASINA,

B) Sanık hakkında “Resmi Belgede Sahtecilik” suçundan verilen mahkûmiyet hükmüne yönelik sanık müdafisinin temyizinin incelenmesinde;

Sanığın, zayi olduğunu beyan ederek mahkeme tarafından tedbir koydurduğu çeki katılanın ve tanıkları huzurunda keşide edip imzalayarak resmi belgede sahtecilik suçunu işlediği iddia olunan olayda; sanık ...'nun, davaya konu ... seri nolu, 12.01.2010 keşide tarihli, hamiline yazılı, 5.000 TL bedelli çekin keşidecisi ... Otomotiv Temizlik isimli şirketin yetkili temsilcisi olması, Adli Tıp Kurumu tarafından düzenlenen 12.10.2017 tarihli bilirkişi raporu ile inceleme konusu çekin ön yüzündeki yazıların sanığın eli ürünü olduğunun, çekteki keşideci imzasının ise kuvvetle muhtemel sanığın eli ürünü olduğunun tespit edilmesi ve dosya kapsamında davaya konu çekin tümünden sahte oluşturulmuş bir çek olduğuna veya çek üzerinde tahrifat yapıldığına ilişkin bir tespitin bulunmaması karşısında; sanığın üzerine atılı resmi belgede sahtecilik suçunun yasal unsurları itibarıyla oluşmadığı gözetilmeden, sanığın atılı suçtan beraati yerine mahkûmiyetine karar verilmesi, Yasaya aykırı, sanık müdafisinin temyiz nedenleri bu itibarla yerinde görüldüğünden, 5320 sayılı Kanun'un 8/1. maddesi gereğince uygulanması gereken 1412 sayılı CMUK'nin 321. maddesi uyarınca hükmün BOZULMASINA, 30.11.2021 tarihinde oy birliğiyle karar verildi.”

CUMHUR İNAN BİLEN
YEMİNLİ MALİ MÜŞAVİRLİK A.Ş.

SAYGILARIMIZLA

Sitemizde(cumhurbilenymm.com.tr) paylaşılan vergi ve vergileme ile ilişkili çalışmalarda şahsi görüş ve yorumlarımız yer almaktadır. Sitemizde yer alan bilgi veya verileri kullanmanız sonucunda ortaya çıkabilecek her türlü risk tarafınıza aittir. Sitemiz ve yazarları, söz konusu kullanımdan dolayı (ihmkarlık kaynaklı olanlar da dahil olmak üzere) her türlü özel, dolaylı veya arzi zararlardan ve cezai tazminattan dolayı sorumlu tutulamaz.